

дів або як “гами від однієї поти”. Не враховуються виразні можливості природних ладів, особливості мелодичних зворотів і своєрідність ладових зв’язків у них. Крім того, не враховується й історичний аспект музичної мови різних епох і стилів.

Значну роль у вихованні ладового відчуття відіграє також гармонія. Необхідно навчити студента відчувати, куди веде даний акорд, усвідомлювати функціональні зв’язки гармонії, яка потрібна як фарба, що підкреслює ладові зв’язки, загострює тяжіння звуків і допомагає краще їх відчувати [1, с.57].

Висновки. Робота над розвитком відчуття ладу повинна проходити протягом всього навчання з посиленням використанням зразків української народної музики. На першому етапі основне завдання – виховати відчуття тонального устою, вміння зберегти тональність, відчуття тональної перспективи – освоїти діатоніку на різній висоті.

Наступним етапом є виховання здібності “подолати” діатоніку – засвоєння альтерації у межах даної тональності. Потім – засвоєння хроматизмів як переходу в нову тональність при модуляціях та відхиленнях.

Подальший напрямок дослідження. Сьогодні питання виховання музичного слуху повинні бути поставлені на наукову основу. Проблеми розвитку ладового відчуття, його природа повинні бути предметом досліджень у галузі психології, фізіології, акустики. У сучасному суспільстві музичне виховання покликане вирішувати не тільки завдання навчання, а і завдання, пов’язані з духовним ростом особистості, вихованої на кращих зразках національної культури, її традиціях, обрядах, піснотворності.

Список використаних джерел

1. Давыдова Е. В. Методика преподавания сольфеджио: [учеб. пособие] / Елена Васильевна Давыдова. - М.: Музыка. 1986. - 160 с.; нот. схем.
2. Іваницький А. І. Українська музична фольклористика (методологія і методика): [навчальний посібник] / Апатолій Іванович Іваницький. - К.: Заповіт, 1997. - 392 с.; іл. вкл.
3. Тюлин Б. П. Натуральные альтерационные лады / Борис Николаевич Тюлин. - М., 1971. - С. 46.

Мала Т.В.

*Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка*

ТЕХНОЛОГІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕЙНІНГУ В ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ КОМПЕТЕНТНИХ ФАХІВЦІВ З ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ У ВНЗ

Анотація. Стаття присвячена проблемі технології впровадження в процес навчання професійно-психологічного тренінгу «Формування адекватної самооцінки власного рівня професійної компетентності в майбутніх фахівців з графічного дизайну у ВНЗ».

Ключові слова: технологія впровадження, професійно-психологічний тренінг, самооцінка професійної компетентності, фахівець з графічного дизайну.

Аннотация. Малая Т.В. Технология внедрения профессионально-психологического тренинга в процесс подготовки компетентных специалистов по графическому дизайну в высших учебных заведениях. Статья посвящена проблеме технологии внедрения в учебный процесс профессионального

психологического тренинга «Формирование адекватной самооценки собственного уровня профессиональной компетентности у будущих специалистов графического дизайна в вузах».

Ключевые слова: технология внедрения, профессионально-психологический тренинг, самооценка профессиональной компетентности, специалист графического дизайна.

Annotation. Malaya T. Technology of introduction of the professionally-psychological training in the process of preparation of competent specialists on a graphic design in higher educational establishments. The article is devoted the problem of technology of introduction in the educational process of the professionally-psychological training «Forming of adequate self-appraisal of own level of professional competence at the future specialists of graphic design in institutes of higher».

Keywords: technology of introduction, professionally-psychological training, self-appraisal of professional competence, specialist of graphic design.

Постановка проблеми. Одним із стратегічних завдань сучасної освіти у художніх ВНЗ є перетворення студента-дизайнера в суб'єкта майбутньої професійної діяльності, який володіє потребою й зацікавленістю в змізміні, що спричиняє його становлення як компетентного фахівця, здатного до самостійної побудови своєї діяльності, її розвитку й удосконалення. Таким чином, професійний розвиток невіддільний від особистісного – в основі й того й іншого лежить принцип саморозвитку, що дестермінує здатність особистості майбутнього графічного дизайнера перетворювати власну життєдіяльність у предмет практичного перетворення, що призводить до нової форми життєдіяльності особистості – творчої самореалізації.

Тим часом, аналіз результатів педагогічної діагностики реального рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців з графічного дизайну у ВНЗ показує, що проблеми формування професійних знань, навичок, умінні становлення, удосконалення особистості фахівця розглядаються ізольовано, що свідчить про відсутність орієнтації й стійкого інтересу майбутніх дизайнерів книги до проблеми професійної компетентності як до основної в навчанні. Звідси випливає, що в більшості молодих фахівців зазначеної спеціальності рівень підготовки, уявлення й очікування, що склалися, не збігаються з реальними умовами професійної діяльності, висунутими життям. Неповна відповідність образу майбутньої професії дійсності призводить до додаткових емоційних перевантажень, яких і без того вистачає в сучасній професійній діяльності. Тому необхідно не тільки сформувати в них адекватний образ компетентного фахівця, але й підготувати їх відповідно до цього образу, прищепити смак і любов до своєї професії, сформувати внутрішнє прийняття її цілей, умов і завдань, розвинути яскраво виражену спрямованість на себе як носія духовних цінностей, прагнення самовдосконалюватися, нарощувати свій професіоналізм, що вимагає значної активізації процесів особистісного самовизначення й самопізнання, проектування себе в професії [1, с.250-251]. Недостатня сформованість таких регуляторних механізмів призводить до того, що студент залишається об'єктом виховання й зовнішніх впливів, будучи нездатним перетворитися в суб'єкта власного життя й зробити самостійний професійний вибір у конкретній ситуації діяльності [2, с.30]. Звідси випливає, що для досягнення необхідного рівня професійної компетентності важливе, насам-

перед, усвідомлення студентом-графічним дизайнером необхідності зміни, перетворення свого внутрішнього світу й пошук нових можливостей самодійснення в професійній діяльності, тобто підвищення рівня професійної самосвідомості, розвиненість якої зумовлена рівнем самооцінки індивіда.

Адекватна самооцінка студентом рівнів професійної компетентності сприяє вдосконаленню його кваліфікації. Поступово співвідношення знань студента про себе в рамках «Я-студент» і «Я-компетентний фахівець з графічного дизайну» формує життєву філософію майбутнього професіонала в цілому, усвідомлюється власна й суспільна цінність, таким чином суб'єкт не тільки досягає необхідного рівня компетентності, але й гармонійно розвиває свою особистість, творчо самореалізуєчись. Таким чином, для ефективності та результативності підготовки компетентних фахівців з графічного дизайну у ВНЗ, необхідна орієнтація студентів на самооцінку професійної компетентності через технологію проведення професійно-психологічного тренінгу «Формування адекватної самооцінки студентами власного рівня професійної компетентності».

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми впровадження в навчальний процес професійно-психологічних тренінгів, спрямованих на самооцінку майбутніми фахівцями різних спеціальностей професійної компетентності, є предметом уваги педагогічної науки останнього десятиліття. Зокрема, досить глибоко досліджена ця проблема в працях таких науковців, як А.В.Арнауток (підготовка соціального педагога), В.В.Баркасі (підготовка викладача з іноземних мов) І.Е.Всгерчук (підготовка керівника), Л.М.Марченко (підготовка майбутніх офіцерів тилу), Л.В.Суботіна (підготовка випускників профосвіти), Т.М.Яблонська (підготовка майбутніх мистецтвознавців). Проте жоден з дослідників не спрямував свій пошук щодо проблеми розробки технології впровадження професійно-психологічного тренінгу у професійній підготовці майбутніх фахівців з графічного дизайну у ВНЗ.

Таким чином, **метою статті** є розробка технології впровадження в навчальний процес ВНЗ професійно-психологічного тренінгу «Формування адекватної самооцінки майбутніми графічними дизайнерами власного рівня професійної компетентності у ВНЗ».

Результати дослідження. Передусім зазначимо, що розроблена нами технологія впровадження професійно-психологічного тренінгу розуміється як сукупність необхідних процедур і операцій, логічно й змістовно пов'язаних між собою та які забезпечують високу результативність поставлених завдань.

Зазначений нами професійно-психологічний тренінг являв собою позааудиторну форму роботи на початковому етапі навчання та мав професійну спрямованість.

Практичним заняттям тренінгу передували лекційні, метою яких було: надання студентам системи знань про сутність, зміст, структуру й рівні професійної компетентності графічного дизайнера; створення позитивного образу й перспектив соціального й професійного майбутнього компетент-

ного фахівця; обґрунтування значущості самооцінки в удосконаленні рівня професійної компетентності; надання студентам необхідного обсягу знань про сутнісні характеристики, види, прийоми, підходи, способи, алгоритмічні схеми, критерії й логіку самооцінки.

Тренінг мав досить стійку узагальнену структуру, що включає обов'язкові блоки й процедурні моменти. На самому початку практичної роботи викладач інформує учасників тренінгу про те, що вони можуть одержати в результаті навчання. Після цього встановлюються основні принципи роботи в групі:

1. Принцип формування груп тренінгу повинен бути в умовах реального колективу, де з метою забезпечення ефективної комунікації й зворотного зв'язку, відпрацювання особистісних проблем, кількість учасників групи обмежена до 10-12 чоловік.

2. Найголовніше в групі – щирість і відкритість.

3. Основна увага студентів повинна бути зосереджена на процесах самопізнання, на самоаналізі й саморефлексії професійної компетентності. Оцінка поведінки іншого члена групи повинна здійснюватися через висловлення власних виникаючих почуттів і переживань.

4. Схвалюється активність, тому в групі відсутня можливість пасивно «відсидітися». Більшість занять передбачає включення всіх учасників, відповідальність кожного за результати роботи групи. Украй небажана відсутність студента навіть на одному занятті, забороняється вихід із групи (крім виняткових випадків).

5. Конфіденційність. Усе, про що говориться в групі щодо кожного учасника, повинне залишатися всередині групи, що є умовою створення атмосфери психологічної безпеки й саморозкриття. Тренінгова програма складалася з трьох взаємозалежних тематичних блоків: образ Я, Я й інші, Я і справа.

Перший блок присвячений самооцінці й усвідомленню майбутніми графічними дизайнерами своїх особистісних особливостей і оптимізації ставлення до себе, до своєї особистості. У вступній темі «Мій внутрішній світ» здійснювалося оволодіння навичками рефлексії, учасниками тренінгу усвідомлювалася необхідність її здійснення в процесі кожного заняття, усвідомлювався власний психічний стан, вироблялися навички аналізу своєї особистості й поведінки. Запяття на тему: «Образ Я» сприяло осмисленню, переживанню свого «Я», спонуканню потреби студентів у самовдосконаленні шляхом створення ситуацій нового бачення себе; вправа «Саморозкриття» - формувало здібності до саморозкриття й виявлення позитивних і негативних сторін власного «Я»; вправа «Прийняття себе» сприяла розвитку позитивного відношення особистості до себе, спрямованості на успіх, формуванню позитивної «Я-концепції» компетентного графічного дизайнера й остання вправа цього блоку – «Я-майбутнє» - розвивала в студентів при врахуванні своїх індивідуальних здібностей і можливостей, уміння прогнозувати й проєктувати свій особистісний розвиток, складати індивідуальну програму самовдосконалення. Уже в цей період починають руй-

нуватися звичні стереотипи неадекватного само сприйняття, ставляться під сумнів укорінені системи оцінок і само оцінок, відкриваються несподівані сторони «образа Я», адекватність оцінок «Я-реального» і «Я-ідеального», «Збудження й підйом (або скутість і пригніченість), характерні для студентів у навчальному тренінгу, зв'язані насамперед з перетворенням свого «Я» в іншу соціальну форму, порушенням звичної само тотожності (особистої визначеності), необхідністю проявити активну уяву в конструюванні нового варіанта своєї особистості, підкріпивши його відкритими для спостереження діями» [3, с.26].

Другий блок спрямований на самооцінку й усвідомлення майбутнім дизайнером себе в системі професійної освіти для оптимізації міжособистісних відносин з майбутніми колегами, клієнтами й т.д. Особлива увага приділялася розвитку оцінки себе з боку інших, формуванню рефлексії соціально-професійних і комунікативних здібностей. З цією метою студенти виконували наступні завдання: вправи «Світ навколо мене» і «Хто є хто» сприяли усвідомленню психологічного портрета кожного учасника групи, вироблялися вміння аналізувати професійно-особистісні властивості свої й інших; завдання «Самопізнання в групі» і «Я в очах оточення» виробляли контрольні-аналітичні вміння майбутніх графічних дизайнерів, осмислення відмінностей бачення себе самими й баченням себе іншими. Наступні завдання реалізовувалися в рольових іграх і групових дискусіях. Так, рольові ігри на тему: «Типова професійна взаємодія» і «Стиль дизайнерського спілкування» були спрямовані на оволодіння студентами навичок самооцінки міжособистісних відносин у колективі, відпрацювання стилістики професійного спілкування в типових професійних ситуаціях; ділові ігри на тему: «Обговорення проекту» і «Зміна позицій» сприяли оволодінню рефлексією в процесі взаємодії з колегами, клієнтами, адміністрацією в типових і екстремальних ситуаціях. Групові дискусії на тему: «Конфліктні ситуації» сприяли усвідомленню причин конфліктів, розумінню власної значущості й відповідальності в їхньому розв'язанні, можливості їхнього запобігання.

Третій блок орієнтований на самооцінку майбутніми дизайнерами себе в системі професійної діяльності й оптимізацію відносин до цієї системи. На цьому етапі основний упор робився на відпрацювання вмінь самооцінки проектної діяльності (рефлексію своїх дій і поведінки, реальних умов, цілей і завдань, ідей, пропозицій і планів діяльності, оцінку засобів і способів творчого досягнення поставлених цілей; контрольна оцінка процесу роботи, окремих закінчених її частин і результатів праці в цілому). Так, студенти виконували наступні завдання: самодіагностика «Моя професійна спрямованість» була направлена на здійснення самооцінки професійних здібностей, своїх можливостей, професійних інтересів і цінностей; у вправі «Розуміння свого «професійного Я»» устанавлювалося: чи немає порушень ціннісно-мотиваційного ядра й значенневого професійного майбутнього студентів; вправа «Я-реальний» і «Я-ідеальний» розвивала професійну самосвідомість, професійну самоідентифікацію; рольова гра «Сильні

сторони» була спрямована на виявлення сильних і слабких сторін своєї професійної діяльності, виявлення можливих точок зростання, спонукала до більш повного розкриття своїх здібностей; вправа «Мій успіх у професії» створювала позитивний образ і перспективи професійного майбутнього студентів, позитивне відношення до себе; рольова гра «Проблеми системного проектування» була спрямована на більш поглиблене усвідомлення цілей і змісту дизайн-діяльності, аналізу проблем системного проектування, розвиток умінь здійснювати послідовну самооцінку всього процесу проектування; гра «Нетипові ситуації проектування» детермінувала самооцінку студентами своєї готовності й здатності вчасно мобілізуватися й адаптуватися в ситуаціях різного характеру складності, уміти знайти працездатне рішення проблеми.

Поряд із цим доречно відзначити, що для здійснення повноцінної спрямованості студентів на самооцінку професійної компетентності, у програмі тренінгу нами використовувалися наступні психодіагностичні процедури: співбесіда, інтерв'ювання, тестування з інтерпретацією результатів.

Співбесіда містила інформацію про цілі, характер, можливості професійно-психологічного тренінгу, про те, що майбутні дизайнери можуть одержати в результаті навчання, про використання відеозйомки в ході тренінгу, про режим, форми й принципи роботи в тренінгу. Співбесіда й інтерв'ювання були спрямовані на одержання професійно-психологічних даних про студентів і на виявлення проблем, які присутні в процесі здійснення або самооцінки рівня професійної компетентності. На підставі результатів тестування складалася розгорнута психологічна характеристика кожного студента, коректне ознайомлення з якою допомагало підсилити здібності майбутнього графічного дизайнера до самопізнання, розвинути вміння розбиратися у своїх проблемах і знайти свій індивідуальний шлях їхнього подолання [4, с.6-7].

У процесі тренінгу також використовувався відеозапис дій студентів з самооцінки власного рівня компетентності з наступним її аналізом, розбиралися конкретні ситуації (заниженої або завищеної самооцінки учасників тренінгу, невідповідності «Я-реального» «Я-ідеальному» для виявлення можливих точок професійно-особистісного зростання). Використання схеми аналізу спрямоване на усвідомлення причин, які викликають власні утруднення в майбутніх дизайнерів книги під час здійснення навчально-професійної діяльності. Створювалися емоційно збагачені ситуації успіху. Після аналізу й усвідомлення причин неадекватної самооцінки студентів, кожна ситуація обов'язково догравалася з урахуванням зворотного зв'язку учасників.

У ході тренінгу використовувалися методи експрес-діагностики (на початку й наприкінці тренінгу). За формою проведення це міні-анкети й усні опитування, пов'язанні з підведенням підсумків [4, с.6-7]. Крім того, використовувався метод включеного спостереження педагога за поведінкою учасників тренінгу. Він дозволив співвіднести рівень усвідомлення

причин неадекватної самооцінки з реальними змінами професійно-особистісних якостей студентів, їхніх здібностей і готовністю до здійснення професійної діяльності.

Висновки. Таким чином, упровадження в практику ВНЗ орієнтації майбутніх графічних дизайнерів на самооцінку професійної компетентності реалізовувалося через технологію проведення професійно-психологічного тренінгу «Формування адекватної самооцінки студентами власного рівня професійної компетентності». Тренінгова програма складалася з трьох взаємозалежних тематичних блоків: «Образ Я», «Я й інші» та «Я і справа», де майбутні дизайнери здійснювали самооцінку в трьох взаємопов'язаних системах: у системі особистісного розвитку, у системі професійного спілкування й у системі професійної діяльності. У програмі тренінгу використовувалися: групова, взаємна рефлексія, індивідуальна самооцінка, застосовувалися психодіагностичні процедури, методи експрес-діагностики та включеного спостереження педагога за поведінкою учасників тренінгу, групові дискусії, рольові та ділові ігри, самозвіти, вправи, аудіо-запис дій студентів з наступним їхнім аналізом.

До перспективних напрямків дослідження слід віднести розробку та впровадження в процес підготовки компетентних фахівців з графічного дизайну у ВНЗ моделі міждисциплінарної інтеграції та динамічної моделі трансформації навчальної діяльності студента у професійну діяльність фахівця.

Список використаних джерел

1. Мала Т. В. Орієнтація майбутніх дизайнерів книги на самооцінку професійної компетентності як провідна умова підготовки фахівців у ВНЗ / Т.В. Мала // Педагогіка вищої та середньої школи: Мистецько-педагогічна освіта – 2007 / [Ред. кол.: В.К. Буряк (гол. ред.) та ін.]. – Ч. 1. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. – С. 249-257.
2. Митина Л. М. Личностное и профессиональное развитие человека / Л. М. Митина // Вопросы психологии. – 1997. - № 4. – С. 28-38.
3. Емельянов Ю. Н. Активное профессионально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. – Л.: Изд. ЛГУ, 1985. – 166 с.
4. Захарова А. В. Структурно-динамическая модель самооценки / А. В. Захарова // Вопросы психологии. – 1989. - № 1. - С. 5-14.

Маркевич Л.
викладач кафедри хореографії
Рівненський державний
гуманітарний університет

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ДИСЦИПЛІНИ «МИСТЕЦТВО БАЛЕТМЕЙСТЕРА» І ЇХ РОЛЬ У НАБУТТІ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті розглядається теоретико-практична структура предмету «Мистецтво балетмейстера». Поглиблена увага спрямована на розгляд ступенів структури дисципліни та важливість їх дотримання; практичний аспект використання окремих компонентів і їх роль у набутті професійних знань студентів.

Ключові слова: мистецтво, художній образ, музика, пластичний мотив, хореографічна лексика, малюнок, драматургія, форма та зміст.